

Wizje lokalne, w aspekcie wykonywania opinii na zlecenie sądu przez biegłych o specjalności budowlanej

Mgr inż. Leszek Dybał

Biegły Sądu Okręgowego w Krakowie

leszek.dybal@gmail.com

1. Czym jest wizja lokalna?

Właściwe i rzetelne wydanie opinii sądowej przez biegłego w sprawach dotyczących zagadnień i sporów związanych z budownictwem wymaga bardzo często wizji lokalnej, oględzin, naoczni. Wizja lokalna wykonywana w ramach czynności wykonywanych przez biegłych nie jest opisana szczegółowo przepisami prawa. Należy tu zwrócić uwagę na często stosowane w praktyce wymienne stosowanie tych określeń w języku potocznym. W praktyce często stosuje się wymiennie określenia: oględziny, wizja lokalna, naocznia. Wg Słownika Języka Polskiego PWN, wizja to też urzędowe oględziny czegoś [terenu, lokalu] dla zbadania okoliczności przestępstwa, także dla oceny lub stwierdzenia czegoś. Takie właśnie rozumienie pojęcia wizji bliskie jest kryminalistyce oraz karnemu procesowi sądowemu. Klasyk polskiej powojennej kryminalistyki P. Horoszowski uważał, że wizja lokalna, czyli wizja miejsca, polega na przybyciu na miejsce, w którym nastąpiło zdarzenie, i obejrzeniu tego miejsca – w celu zorientowania się, jaka była tam sytuacja w czasie zdarzenia. Takie rozumienie wizji lokalnej znakomicie tłumaczy jej tradycyjną, dzisiaj już nie stosowaną nazwę – naocznia. Naocznia umożliwiała sądowi zapoznanie się z topografią miejsca przestępstwa czy zdarzenia. Wizja lokalna przeprowadzana przez organy procesowe najszerzej opisana jest w prawie karnym. Jest ona stosowana również w postępowaniach cywilnych. Procesowa konstrukcja wizji lokalnej na gruncie prawa karnego również nie jest dookreślona. Kodeks postępowania karnego w żadnym przepisie nie odniósł się wprost do tej instytucji, pomimo jej niekwestionowanej użyteczności. W literaturze procesowej autorzy publikacji widzą wizję lokalną, jako wtórne, tj. kontrolne, oględziny miejsca, szczególny rodzaj oględzin miejsca zdarzenia, rodzaj rekonstrukcji zdarzenia czy nawet specyficzną formę przesłucha-

nia. Użyteczność wizji lokalnej wynika nie tylko z faktu, że pozwala ona organowi procesowemu na zapoznanie się z topografią i warunkami istniejącymi na miejscu zdarzenia. Wskazać tu należy jeszcze na takie jej funkcje, jak możliwość zapoznania się bezpośrednio przez organ procesowy z realiami, dotąd znanymi tylko z opisu świadków lub podejrzanego, i weryfikację oraz możliwość uściślenia dotychczas zebranych informacji. Niekiedy to właśnie w toku wizji dochodzi do ujawnienia nieznanych wcześniej okoliczności. O oględzinach wypowiada się również Kodeks postępowania cywilnego, przy czym kodeks nie definiuje i nie wyjaśnia, czym jest i czym mogą być oględziny wykonywane przez biegłego.

Art. 292. k.p.c. stanowi:

Sąd może zarządzić oględziny bez udziału lub z udziałem biegłych, a stosownie do okoliczności – również w połączeniu z przesłuchaniem świadków.

Według Kazimierza Piaseckiego „oględziny jest to zmysłowe zapoznanie się przez organ procesowy z miejscem, ciałem osoby lub rzeczą, celem ujawnienia ich cech charakterystycznych, istotnych dla rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu lub ujawnienia źródła dowodu” (w: „System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych”). Oględziny (wizja lokalna, naoczna) są dowodem, w trakcie którego dokonuje się zbadania nieruchomości, rzeczy, osób, bezpośrednio obserwując przedmiot dowodu i czyniąc ustalenia, m.in. co do jego kształtu, położenia, stanu, w jakim się znajduje, zapachu, śladów, jakie się na nim znajdują. Wizja lokalna to czynność mająca na celu sprawdzenie, uzupełnienie, czy doprecyzowanie faktów, które w rzeczywistości istnieją.

Przedmiot oględzin i jego miejsce sąd określa w postanowieniu dowodowym. W trakcie wizji lokalnej możliwe jest przeprowadzenie przez sąd dowodu z zeznań świadka. Takie działanie jest uzasadnione, gdy treść zeznań może być łatwiej zrozumiana w konfrontacji z rzeczywistością. Problematykę i rolę wizji lokalnej należy również rozważyć w aspekcie dowodu rzeczowego. Aby dobrze wypełnić zadanie powierzone przez sąd biegłemu, należy zrozumieć, kim jest biegły w postępowaniu sądowym, jaka jest jego rola i jaka jest rola składanej przez niego opinii. Zgodnie z systemem common law, czyli prawem w kulturze anglosaskiej, biegły ma pozycję świadka, który potrafi nie tylko zeznawać o faktach, ale także je interpretować, wykorzystując swoją wiedzę. Zgodnie z systemem kontynentalnym, biegły jest odrębnym źródłem dowodu, nie zeznaje jako świadek, lecz dostarcza środek dowodowy – opinię. Podsumowując: biegły jest źródłem dowodowym, a jego opinia środkiem dowodowym. Istotnym czynnikiem wpływającym na rolę biegłego i sposób wykonywania czynności przez biegłego jest charakter toczącego się postępowania. Ważne jest, czy postępowanie toczy się na gruncie Kodeksu karnego, czy na gruncie Kodeksu cywilnego. Biegły może występować w dwojakiej roli: eksperta – i w tej roli jest źródłem dowodowym w postępowaniu cywilnym, lub konsultanta, czyli osoby biorącej udział w różnych czynnościach procesowych, podczas których służy orga-

nowi procesowemu radą, wskazówkami i pomocą – w postępowaniu karnym. Jeżeli w naszym prawie biegły jest źródłem dowodowym, a jego opinia środkiem dowodowym, to należy zdać sobie sprawę, co to jest dowód i jakie są jego źródła. Ze względu na rodzaj źródła dowodu wyodrębnia się kilka ich rodzajów. Mówimy o dowodach osobowych, gdy źródłem dowodu jest osoba dostarczająca dowodu w formie pojęciowej (np. świadek). Dowody osobowe przeprowadza się w drodze przesłuchania lub odczytania utrwalonych w protokole wcześniej złożonych zeznań, wyjaśnień lub opinii. Kolejną grupę stanowią dowody rzeczowe, to jest dowody dostarczane przez rzecz (narzędzie przestępstwa, odcisk linii papilarnych itp.). Wyróżniamy również grupę dowodów mieszanych (osobowo-rzeczowych). Dowody łączące cechy dowodu osobowego i rzeczowego to dokumenty. Dowód z dokumentu to każdy przedmiot zawierający treść pojęciową, o ile można ją wykorzystać w toku dowodzenia. Kwestie dowodów są szczegółowo opisane w prawie karnym. W literaturze przyjmuje się dość powszechnie, że dowodem rzeczowym może być nie tylko każdy przedmiot, którego cechy mogą dostarczyć informacji dla toczącego się procesu, ale także miejsce, w którym popełniono przestępstwo. Sposobem przeprowadzania dowodu rzeczowego są oględziny. I w tym miejscu dochodzimy do zagadnienia wizji w aspekcie wykonywania opinii na zlecenie sądu przez biegłych o specjalności budowlanej. Chciałbym podkreślić, że reguły przeprowadzenia oględzin prowadzonych przez biegłego nie są w prawie precyzyjnie opisane. W prawie karnym obowiązujące przepisy przewidują oględziny miejsca, osoby, rzeczy. Oględziny miejsca mają na celu z jednej strony postrzeganie zastanego stanu rzeczy w miejscu przestępstwa, a z drugiej strony – poszukiwanie śladów popełnionego przestępstwa, w tym także przedmiotów za pomocą, których przestępstwo zostało popełnione.

Z reguły oględziny są przeprowadzane w postępowaniu przygotowawczym. Sporządza się protokół oględzin, szkice, fotografie, które mogą być wykorzystane w czasie przewodu sądowego. Oględziny wykonuje organ procesowy, czyli prokurator lub policja na zlecenie prokuratora. Do dokonania oględzin może być także poproszony biegły.

Art. 205 § 1 k.p.k. stanowi:

„Jeżeli dokonanie oględzin, przesłuchania przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość, eksperymentu, ekspertyzy, zatrzymania rzeczy lub przeszukania wymaga czynności technicznych, w szczególności takich jak wykonanie pomiarów, obliczeń, zdjęć, utrwalenie śladów, można do udziału w nich wezwać specjalistów.”

W postępowaniu karnym oględzin rzeczy dokonuje się w celu ustalenia ich właściwości zewnętrznych lub wewnętrznych. Celem oględzin jest zbadanie miejsca zdarzenia; ustalenie charakteru zdarzenia, poznanie jego okoliczności i odtworzenie jego przebiegu. Dostrzeżone właściwości wymagają stwierdzenia w protokole oglę-

dzin. Nie można czynić ustaleń na podstawie spostrzeżeń, które nie zostały notyfikowane i zamieszczone w protokole. Te zalecenia dotyczące sposobu prowadzenia oględzin opisane w prawie karnym, w swojej praktyce staram się stosować w postępowaniach cywilnych przy wydawaniu opinii na zlecenie sądu.

W tym miejscu chciałbym podkreślić, że w składanej opinii należy bardzo precyzyjnie określić i udokumentować spostrzeżenia poczynione w trakcie wizji. W mojej praktyce w trakcie wizji sporządzam własne notatki. O treści tych notatek i własnych spostrzeżeniach z oględzin informuję uczestniczące w wizji strony postępowania, a następnie w opinii zamieszczam sprawozdanie z wizji, w którym informuję o tym, kto został poinformowany o prowadzonych czynnościach, kto uczestniczył w czynnościach, kiedy przeprowadzono czynności, gdzie przeprowadzałem czynności, jakie ustalenia poczyniłem w trakcie czynności, w aspekcie tezy dowodowej z postanowienia sądu.

Zgodnie z regułami stosowanymi w prawie karnym, przedmioty wydane lub znalezione w trakcie oględzin można zabrać i dołączyć do akt sprawy. W razie potrzeby dokonania dokładniejszych badań specjalistycznych pobiera się odpowiednie próbki. Przedmioty nadające się do tego dołącza się do akt sprawy. W mojej praktyce biegłego często zdarzało się, że na oględziny terenowe strony przynosiły dodatkową dokumentację techniczną, która nie była dołączona do akt postępowania, a jedynie wzmiankowana. Bardzo często zdarza się, że ta dokumentacja techniczna jest pomocna, a nawet niezbędna do wydania opinii. W tym przypadku dokumentację istotną i wykorzystaną do sformułowania opinii, a przekazaną w trakcie wizji, dołączam jako załącznik do wydanej opinii.

Tak jak wspomniałem poprzednio, biegły jest źródłem dowodowym, a jego opinia środkiem dowodowym. Biegłego lub biegłych powołuje się wówczas, gdy stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych (art. 193 § 1 k.p.k.). Wiadomości specjalne nie są znane przeciętnemu członkowi społeczeństwa. Każda osoba powołana w charakterze biegłego jest zobowiązana do wydania opinii zgodnie ze swą wiedzą specjalistyczną. W Kodeksie postępowania cywilnego zawarty jest otwarty (przykładowy) katalog środków dowodowych, do których można odwołać się w toku procesu cywilnego dla wykazania swoich racji. Są to: dokument, zeznania świadków, opinia biegłego, oględziny, przesłuchania stron, inne środki dowodowe: np. fotografia, rysunek, film, płyta lub inny nośnik utrwalający obraz lub dźwięk.

Zgodnie z Art. 75. § k.p.c.:

„Jako dowód należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. W szczególności dowodem mogą być dokumenty, zeznania świadków, opinie biegłych oraz oględziny. Opinia biegłego sądowego sama nie może być źródłem materiału faktycznego sprawy. Biegły nie może być upoważniony do samoistnego prowadzenia dowodów.”

2. Formalne aspekty wizji lokalnej

Zawiadomienie stron postępowania o terminie wizji lokalnej.

O konieczności powiadomienia stron o planowanych oględzinach możemy dowiedzieć się z Kodeksu postępowania administracyjnego, którego artykuł 10 mówi, że:

Art. 10. § 1. Organy administracji publicznej obowiązane są zapewnić stronom czynny udział w każdym stadium postępowania, a przed wydaniem decyzji umożliwić im wypowiedzenie się, co do zebranych dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań.

Artykuł 79. § 1. Strona powinna być zawiadomiona o miejscu i terminie przeprowadzenia dowodu ze świadków, biegłych lub oględzin przynajmniej na siedem dni przed terminem.

§ 2. Strona ma prawo brać udział w przeprowadzeniu dowodu, może zadawać pytania świadkom, biegłym i stronom oraz składać wyjaśnienia.

Wniosek o zwrot kosztów przejazdu.

Z punktu widzenia kosztów opinii i zwrotu tych kosztów konieczne jest, aby zwrócić się do sądu z wnioskiem o zgodę na wykorzystanie samochodu prywatnego celem dojazdu na wizję. Postępowanie sądów w tym zakresie jest i różne. Dla niektórych sądów brak wniosku jest podstawą do odmowy pokrycia kosztów poniesionych na dojazd celem wykonania oględzin. Niektóre sądy przyjmują tylko wniosek do wiadomości i uwzględniają koszty w postanowieniu o przyznaniu wynagrodzenia i zwrocie kosztów za dojazd, inne przesyłają zgodę w formie pisemnej. Są sądy, które informują o zgodzie sędziego na użycie samochodu poprzez pracowników personelu pomocniczego (sekretariaty wydziałów, asystenci) telefonicznie. Zdarza się, że niektóre Sądy w odezwie do biegłego o wyznaczeniu go na biegłego w sprawie, z góry informują, że wyrażają zgodę na użycie samochodu prywatnego celem dojazdu na miejsce wizji. Z mojego doświadczenia wynika, że wystąpienie o zgodę na użycie samochodu prywatnego jest zasadne i celowe. Wystąpienie o zgodę na użycie samochodu prywatnego ułatwia procedurę wypłaty wynagrodzenia i ją przyspiesza.

Lista obecności uczestników wizji.

W trakcie wizji, dla własnych potrzeb i w celu przekazania informacji o osobach uczestniczących w wizji, sporządzam listę osób uczestniczących w czynnościach. W mojej praktyce dopuszczam do czynności wszystkich zainteresowanych czynnościami, nawet jeżeli nie są stronami postępowania. Często w wizji uczestniczą osoby z personelu technicznego badanej inwestycji, które mają dużą wiedzę o inwestycji. Z mojego doświadczenia wynika, że czasami istotne dla sprawy i dla opinii infor-

macje nie są zgromadzone w aktach sprawy i obecność osób posiadających wiedzę techniczną jest korzystna dla treści merytorycznej opinii. Czasami informacje od świadków słuchanych wcześniej przez sąd, a przekazane w trakcie oględzin, mają korzystny wpływ na stronę merytoryczną opinii. Wynika to z faktu, że ani sąd, ani pełnomocnicy, zadając pytania świadkom, nie są w stanie właściwie wyjaśnić zagadnień technicznych w związku z brakiem specjalistycznej wiedzy. Gromadzone opinie i informacje wyrażane przez uczestników w trakcie prowadzonych oględzin zawsze muszą być ściśle związane z tezą dowodową opinii.

Protokoły, notatki wewnętrzne i notatki służbowe spisywane w trakcie wizji

W trakcie wizji istotne dla opinii informacje samodzielnie notuję w notatce wewnętrznej. Treść tych notatek zamieszczam w opinii w jej części opisującej wykonane czynności. Generalnie nie sporządzam formalnych protokołów z wizji z podpisami osób uczestniczących. W przypadku, gdyby kwestie i informacje przekazane mi w trakcie wizji były źle przeze mnie zrozumiane, strony postępowania mają szansę zakwestionować je w procedurze weryfikacji i uwag składanych do opinii. Uwagi i zastrzeżenia do treści opinii i czynności z wizji mogą być wyjaśnione przy składaniu uzupełniającej opinii ustnej przez biegłego na sali rozpraw. W przypadku, gdy stanowiska stron są diametralnie rozbieżne i wzajemnie sprzeczne, wtedy spisuję na wizji notatkę z podpisami stron i dołączam ją do składanej opinii. Z mojego doświadczenia wynika, że protokół formalny z wizji nie jest konieczny, natomiast bezwzględnie konieczne jest precyzyjne opisanie w opinii wszystkich czynności i uzyskanych dodatkowych informacji technicznych w trakcie wizji.

3. Postanowienie sądu o zleceniu wydania opinii w aspekcie przeprowadzenia wizji lokalnej

Zgodnie z artykułem 292 Kodeksu postępowania cywilnego:

„Sąd może zarządzić oględziny bez udziału lub z udziałem biegłych, a stosownie do okoliczności – również w połączeniu z przesłuchaniem świadków.”

Problem wizji lokalnej, naoczni lub oględzin prowadzonych przez biegłych nie jest ściśle zdefiniowany w stosownych regulacjach prawnych. Najbardziej precyzyjnie wizja lokalna opisana jest w k.p.k. Zdecydowanie bardziej ogólnie wizja lokalna potraktowana jest przez Kodeks cywilny. Uregulowania w przytoczonych powyżej przepisach prawnych dotyczą przede wszystkim procedury prowadzonej przez sąd i organy procesowe, natomiast w żadnych z dostępnych mi regulacjach prawnych nie znalazłem definicji czy sposobu postępowania przy wizjach lokalnych wykonywanych przez biegłych, a w szczególności biegłych specjalizujących się w zagadnie-

niach budowlanych. Z mojej praktyki wynika, że decyzja o odbyciu wizji jest wynikiem szczegółowej analizy odezwy sądu skierowanej do biegłego i szczegółowej analizy postanowienia sądu o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego. Zarówno właściwa analiza treści postanowienia, jak i treści odezwy sądu, są podstawą do właściwego przeprowadzenia wizji terenowej. Bardzo istotnym jest również wzięcie pod uwagę charakteru opiniowanej sprawy. Istotne jest, czy jest to opiniowanie na potrzeby procesu karnego, na potrzeby procesu cywilnego, czy na potrzeby postępowania przygotowawczego prowadzonego przez prokuraturę lub policję. W przypadku postępowań cywilnych sądy bardzo często wskazują na zakres koniecznych czynności do wykonania w celu sporządzenia opinii.

Poniżej przedstawię kilka z przykładowych odezw sądu.

„Sąd Rejonowy w związku z postępowaniem o ustanowienie drogi koniecznej zobowiązuje do opracowania opinii zgodnie z postanowieniem sądu celem ustalenia możliwości ustanowienia drogi koniecznej dla nieruchomości władnącej. Opinię należy sporządzić po uprzednim dokonaniu oględzin nieruchomości.”

Ta odezwa jest precyzyjna i jednoznacznie wskazuje na konieczność odbycia wizji lokalnej. W przypadku tej sprawy, po wydaniu opinii na podstawie odbytej wizji terenowej i po przeanalizowaniu akt sprawy, w tym samym postępowaniu, ze względu na zarzuty i rozbieżne stanowiska stron sąd wezwał mnie na rozprawę, która odbywała się w terenie.

„Sąd wzywa Pana, aby stawił się Pan na oględzinach w miejscu położenia przedmiotowej nieruchomości, gdzie będzie Pan przesłuchiwany w charakterze biegłego w sprawie o ustanowienie drogi koniecznej.”

Jak widać z powyższego, zarówno oględziny sądu, jak i oględziny biegłego, były w tym przypadku traktowane są tożsamo. Powyższy przykład jest szczególnym przypadkiem związanym z ustanowieniem drogi koniecznej. Oględziny w przypadku postępowań o ustanowieniu drogi koniecznej są obowiązkowe dla sądu.

„Sąd Rejonowy w sprawie o zniesienie współwłasności nieruchomości zleca sporządzenie opinii w sprawie, na okoliczność sposobu zniesienia współwłasności nieruchomości. Opinię należy sporządzić na podstawie akt sprawy, jak też poprzedzić stosownymi oględzinami, o których terminie należy zawiadomić strony i ich pełnomocników.”

W powyższych przykładach sąd precyzyjnie określił sposób postępowania biegłego. Nie zawsze ma to jednak miejsce. Innym przykładem odezwy i postanowienia sądu może być następujące postanowienie.

„Sąd wzywa do sporządzenia opinii na okoliczność, czy jakość betonu dostarczona przez pozwaną na budowę była właściwa, czy wykonanie przedmiotowej budowli było właściwe, jaka była przyczyna powstałych usterek. Opinię należy sporządzić w terminie...”

Z zacytowanej wyżej odezwy nie wynika, w jaki sposób opinię należy sporządzić. Czy należy sporządzić ją tylko w oparciu o zgromadzone w postępowaniu cywilnym dokumenty, czy też należy przeprowadzić oględziny terenowe. W tym przypadku to do biegłego należy podjęcie decyzji. W omawianym przypadku doszedłem do wniosku, że wizja terenowa jest konieczna, w związku z tym poinformowałem sąd, że działając zgodnie z odezwą sądu po wstępnej analizie akt doszedłem do wniosku, że wizja w terenie jest konieczna. Poinformowałem również sąd, że o terminie i miejscu wizji poinformowałem strony postępowania.

Zdarzają się również takie przypadki, gdy z analizy akt sprawy i z analizy postanowienia sądu o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego wynika, że wizja w terenie nie wniesie nic nowego do sprawy i nie jest konieczna do odbycia. Postanowienie, które otrzymałem brzmiało:

„Sąd zwraca się o sporządzenie opinii na okoliczność prawidłowości przeprowadzenia robót ziemnych i osiągnięcia wymaganego zagęszczenia gruntu w ramach realizacji inwestycji w roku 2009. Biegły opinię powinien sporządzić na podstawie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego w postaci dokumentów oraz zeznań świadków. W tym celu należy zapoznać się z zeznaniami świadków zawartych w zapisach elektronicznych z przeprowadzonych w sprawie rozpraw.”

Z cytowanej odezwy jednoznacznie wynika, że wizja lokalna nie wniesie nic nowego do sprawy. W związku z powyższym opinię sporządziłem w oparciu o bogaty technicznie materiał dowodowy. Do sporządzonej przeze mnie opinii strony postępowania wniosły kilka zarzutów i wspólnie zgodnie podniosły, że opinia jest nieprawidłowa, gdyż biegły wydając opinię nie wykonał oględzin na gruncie. Pomimo mojego stanowiska, że ze względu na zanikający charakter robót ziemnych i duży upływ czasu od momentu wzniesienia budowli, oraz obszerny materiał techniczny zgromadzony w aktach sądowych, wizja terenowa nie jest konieczna, Sąd po złożeniu przeze mnie opinii ustnej uzupełniającej zobligował mnie do wydania opinii uzupełniającej po przeprowadzeniu oględzin przedmiotu sporu.

Jak widać z powyższych przykładów kwestie oględzin przedmiotu sporu na potrzeby wydawanych opinii dla sądów są różnie określane przez poszczególnych sędziów. Niemniej jednak, jak widać z przytoczonego powyżej przykładu, nawet w przypadku, gdy oględziny wydają się niekonieczne, warto je przeprowadzić w celu wyeliminowania zarzutów stron postępowania.

Powyższe przykłady dotyczyły postępowań w procesach cywilnych lub toczących się przed Sądami Gospodarczymi. W procesach karnych kwestie oględzin sądowych podlegają bardziej precyzyjnym regułom. W postępowaniach cywilnych biegły na wezwanie sądu lub z własnej inicjatywy informuje pełnomocników stron lub pełnomocników i strony postępowania. W postępowaniu karnym to sąd zastrzega sobie prawo do poinformowania oskarżonych i ich obrońców o czynnościach biegłego. Przykładowe zarządzenie sądu, które otrzymałem brzmiało:

„Sąd przekazuje akta celem wydania opinii. Sąd wzywa do wskazania z wyprzedzeniem, co najmniej 3 tygodni terminu przeprowadzenia oględzin i obmiaru terenu, w celu zapewnienia biegłemu swobodnego dostępu do terenu oraz z uwagi na konieczność poinformowania pełnomocników stron o terminie tych prac, z uwagi na zgłoszony przez nich wniosek o umożliwienie im uczestnictwa w oględzinach terenu.”

4. Wizja lokalna – omówienie na przykładzie

Wizję lokalną należy przeprowadzać za każdym razem, jeżeli sąd wyraźnie nie zastrzeże, że opinia ma być sporządzona wyłącznie na podstawie akt sprawy. Skomplikowany charakter związany z potrzebą wykonania wizji lokalnej chciałbym zaprezentować na podstawie opinii, którą sporządzałem na potrzeby Sądu Okręgowego.

Teza dowodowa sądu obligowała mnie między innymi do:

- *Ustalenia, czy dokumentacja projektowa dróg wewnętrznych i placów składowych na terenie zakładów powoda została wykonana przez projektanta zgodnie z wymogami wynikającymi z warunków gruntowo wodnych w rejonie projektowanego zakładu.*
- *Ustalenia, czy dokumentacja projektowa dróg wewnętrznych i placów składowych na terenie zakładów powoda została wykonana przez projektanta zgodnie z wymaganiami przepisów o projektowaniu oraz zasadami wiedzy technicznej.*
- *Ustalenia czy odwodnienie dróg wewnętrznych i placów składowych na terenie zakładów powoda przewidziane w projekcie zostało zaprojektowane adekwatnie do panujących warunków gruntowo wodnych w aspekcie rodzaju użytych materiałów i grubości poszczególnych warstw podbudowy.*

Z postanowienia sądu o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego nie wynikało, czy wydanie opinii ma być poprzedzone wizją, czy też nie. Po wstępnej analizie akt doszedłem do wniosku, że wizja w terenie jest konieczna w celu wydania opinii. Wynikało to głównie z tezy dowodowej sądu, w której sąd zobowiązał mnie do ustalenia, czy odwodnienie dróg wewnętrznych i placów składowych na terenie zakładu produkcyjnego zostało zaprojektowane adekwatnie do panujących warunków gruntowo-wodnych. W związku z powyższym poinformowałem sąd, że wydanie opinii musi być poprzedzone wizją w terenie. Zwróciłem się również z wnioskiem o wyrażenie zgody na wykorzystanie samochodu prywatnego celem odbycia wizji. Wizja terenowa wniosła nowe elementy odnośnie stanu faktycznego w terenie. Z wizji wynikało że:

- w otoczeniu zakładu znajduje się zabudowa mieszkalno-gospodarcza;
- przed wybudowaniem zakładu teren był częściowo zabudowany, jednak w znacznym stopniu był wykorzystywany jako teren rolniczy;
- teren, na którym powstał zakład, ma lekkie nachylenie w kierunku zachodnim;

- różnica wysokości w terenie objętym projektem wynosiła około 5 metrów;
- teren ten przed budową był odwadniany poprzez dwa głębokie rowy melioracyjne. jeden biegnący wzdłuż rampy kolejowej i drugi biegnący przez place składowe w środku działki w kierunku zachodnim;
- rów melioracyjny biegnący wzdłuż rampy kolejowej był ukształtowany w terenie;
- rów melioracyjny biegnący przez place składowe w środku działki w kierunku zachodnim był w chwili oględzin zasypany na terenie działki, ale jego ślad widać było wyraźnie poza granicą zachodnią zakładu;
- zaprojektowano i zrealizowano odwodnienie powierzchniowe tak, że wody opadowe powierzchniowe po wybudowaniu zakładu są odprowadzane do rowu melioracyjnego biegnącego wzdłuż rampy kolejowej;
- na placach składowych w części zachodniej stwierdziłem dwa miejsca o wyraźnie zdeformowanej nawierzchni, mocno zawilgocone, wymagające naprawy.

Z analizy dokumentacji projektowej z opracowania „Warunki gruntowo-wodne w rejonie projektowanego zakładu produkcyjnego” wynikało, że podstawowym zagrożeniem dla konstrukcji dróg jest płytko występująca woda gruntowa i znaczne wahania jej poziomu w zależności od warunków atmosferycznych. W projekcie drogowym ww. zagadnienie nie było w żaden sposób rozwiązane. Projekt nie podawał sposobu odwodnienia korpusu drogowego i podbudów pod placami składowymi i manewrowymi, w projekcie nie było wzmianki o starej melioracji terenu, na któ-

Na placach składowych w części zachodniej w trakcie oględzin stwierdziłem występowanie miejsc o wyraźnie zdeformowanej nawierzchni i mocno zawilgoconej nawierzchni wymagającej naprawy.

rym wybudowano zakład. Co prawda drogi i place w większości zaprojektowane były w nasypach, na co wskazywała dokumentacja makroniwelacyjna robót ziemnych, ale w związku z rozległością zakładu i nachyleniem terenu część dróg i placów manewrowych znalazła się w strefie oddziaływania wód gruntowych. Po stronie wschodniej zakładu drogowe warstwy konstrukcyjne były zagłębione w stosunku do terenu o około 2 metry. W dokumentacji wykonawczej przewidziano jedynie odwodnienie powierzchniowe, które zrealizowano w trakcie budowy poprzez zabudowę sieci kanalizacji deszczowej zbierającej wody z powierzchni dróg i placów. Nie zaprojektowano odwodnienia korpusu drogowego i zastępczych drenaży w miejsce częściowo zlikwidowanej melioracji. Brak instalacji odwodnienia terenu w miejsce zlikwidowanego rowu melioracyjnego spowodował, że konstrukcja drogi uległa zniszczeniu. W całej analizowanej dokumentacji nie było wzmianki o starych drenażach rolniczych. Nawodniona podbudowa dróg i placów pozbawiona nośności poddana obciążeniom ruchu drogowego uległa zniszczeniu.

Wnioski opinii brzmiały:

- Brak rozwiązania projektowego w zakresie odwodnienia korpusu drogowego i brak drenażu odbierającego wody ze starych drenów rolniczych był przyczyną degradacji i zniszczenia dróg już w pierwszym roku jej eksploatacji.
- Nowe ukształtowanie terenu spowodowało zniszczenie starego systemu odwadniającego i spowodowało, że wody gruntowe zalewały wykonane konstrukcje dróg i placów powodując ich zniszczenie.
- Nieodwodnienie podłoża gruntowego przed przystąpieniem do prac konstrukcyjnych przy budowie budynków, budowli i dróg na terenie zakładu było przyczyną zniszczenia nawierzchni dróg i placów na tym obiekcie.

Powyższe wnioski w żaden sposób nie wynikały i nie mogły wynikać z analizy dokumentacji technicznej i z analizy akt sprawy. Kilkuletni spór pomiędzy stronami toczył się wokół projektu konstrukcji nawierzchni drogowej w zakresie ustalenia parametrów wytrzymałościowych nośności konstrukcji drogowej. Stwierdzenie przyczyn uszkodzenia nawierzchni było możliwe po wykonaniu wizji terenowej.

Po wydaniu opinii sąd przyznał mi wynagrodzenie za wydanie opinii, jednak odmówił przyznania wynagrodzenia za czas poświęcony na wizję w terenie i koszty związane z dojazdem na wizję. Na marginesie dodaję, że zakład produkcyjny zlokalizowany był ok. 300 km od Krakowa.

Sąd w uzasadnieniu podniósł, że wg zlecenia sądu opinia miała dotyczyć oceny dokumentacji projektowej w zakresie odwodnienia dróg i placów składowych w oparciu o akta sprawy. Według sądu wizja lokalna w terenie stanowiła w tej sytuacji czynność zbędną i dlatego sąd nie uwzględnił wniosku biegłego w części dotyczącej wynagrodzenia za czas pracy na dokonanie tej czynności, jak również żądania zwrotu kosztów dojazdu celem dokonania wizji. Na powyższe postanowienie wniosłem zażalenie do sądu wyższej instancji. W zażaleniu podniosłem, że wizja tereno-

wa była podstawą do wydania opinii i bez odbycia wizji odniesienie się do panujących warunków gruntowo-wodnych w terenie byłoby niemożliwe. Podniosłem również, że ustalenie z wizji dotyczące stosunków wodnych na terenie zakładu produkcyjnego miało podstawowy wpływ na merytoryczną treść opinii. Podniosłem również, że o konieczności odbycia wizji sąd był poinformowany i nie kwestionował konieczności jej odbycia. W postępowaniu apelacyjnym Sąd Apelacyjny przyznał mi żądane wynagrodzenie za czas poświęcony wizji terenowej i koszty z tym związane. Sąd Apelacyjny wskazał, co następuje:

Zarówno postanowienie sądu o dopuszczeniu opinii biegłego, jak i zarządzenie określające przedmiot zlecenia nie zawierało w swej treści sformułowania, że opinia powinna zostać sporządzona przez biegłego wyłącznie w oparciu o akta sprawy. Sąd Apelacyjny wskazał, że co prawda z art. 240 §1 k.p.c. wynika, że sąd nie jest związany swym postanowieniem dowodowym i może je stosownie do okoliczności sprawy uchylać i zmieniać. W tym przypadku jednak postanowienie sądu w zakresie wyżej opisanym nie zostało w sposób właściwy zmodyfikowane, w związku z czym Sąd Okręgowy był w dalszym ciągu związany treścią wydanego wcześniej postępowania dowodowego. Ponadto Sąd Apelacyjny wskazał, że z treści tezy dowodowej określonej postanowieniem sądu wynikało, że niezbędne do odpowiedzi na pytanie sądu było przeprowadzanie oględzin w celu ustalenia warunków gruntowo-wodnych w terenie i konfrontacji tych danych z dokumentacją projektową. Ponadto Sąd Apelacyjny wskazał, że informowałem sąd o konieczności przeprowadzenia wizji i prosiłem o zgodę na wykorzystanie samochodu prywatnego, a Sąd Okręgowy pomimo pisma na powyższe w żaden sposób nie zareagował i nie zakwestionował konieczności przeprowadzenia wizji.

Sąd Apelacyjny wskazał, że biegły nie może ponosić konsekwencji zaniechań sądu, gdy czynności przez niego podejmowane mieściły się w zakresie niezbędnych do sporządzenia opinii i były podejmowane w zaufaniu do sądu.

Z mojego doświadczenia wynika, że jeżeli Sąd wyrażnie i jednoznacznie nie wskaże, że opinię należy wykonać wyłącznie na podstawie akt sprawy, to wizja terenowa jest konieczna dla wydania opinii w sprawach dotyczących zagadnień budowlanych.

Źródła, literatura

<http://www.zielona-gora.po.gov.pl/index.php?id=36&ida=2954>

Horoszowski P., Kryminalistyka, PWN, W-wa 1958 s. 243].

Gurgul J., Śledztwa w sprawach o zabójstwa, W-wa 1997, s. 197

Piasecki K., System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych, LexisNexis, W-wa 2010.